

Богдан Лепкий.

„Припадок”.

(Із оповідань вічного втікача)

Вороги підступали під город.

Горіли передмістя, ревіли гармати, розривалися ядра над дахами.

Що я вам буду багато розказувати, ви знаєте, як воно тоді виглядає....

Перша гадка — втікати.

Але як? Куди і чим?

То скриватися!

Де? В кого і на який кінець?

І, правду сказати, вже мені тої втікачки було за багато. Втомився я, зневірився, знеохотився. Почував себе, як той звір на ловах. Втікає перед собаками, мало не вискочить зі шкіри, а там: припишк, притулився до межі і — хай буде, що хоче!

Так і я, чуючи рев гармат, настирливе тугукання скорострілів і безтямний вереск вулиці, бігав по хаті, відчиняв, то шафу з одягами, то кіш з біллем, здіймав і вибирав щось найпотрібніше до дороги, аж нараз: сів, взяв якусь книжку з образками і листував її, буцім кращої роботи я вже не маю...

Хай діється зі мною, що хоче.

Так застав мене молодий лікар з англійського воєнного корабля. Ми пізналися студентами на однім із заграничних університетів, а тепер війна знов звела нас до купи, і ми стали ще більшими приятелями, ніж були колись.

„А ти що“?! гукнув він, як вітер вбігаючи в хату.

Я дальше листував книжку.

Прискочив, вирвав її, жбурнув геть і потелепав мною сердито:

„Зараз мені збирайся, чув“?!

„Куди й пощо?... Раз козі смерть“.

„Не говори багато! Де твоя валіза? Маєш які гроші, — бери! А не забудь своїх паперів“.

Не знаю, звідки холоднокровний син Альбіону добув такої енергії. Я слухав його, як дитина.

За кілька хвилин були ми готові.

Ще оден жалісливий погляд на ясну й привітну кімнатку, і задудоніли сходи під нашими ногами.

Ключ від хати кинув я сторожисі кризь відчинене вікно.

„Не пускайте нікого“, — сказав їй на прощання і не дожидаючи відповіді побіг за доктором у напрямі моря.

Лежало перед нами в долині, велике, спокійне і байдужне до всього. Вигрівалося до сонця. Що йому люди зі своєю бідою, що йому наша війна? В його нутрі, в глибинах незбагннутих йде також вічний бій, невсипуча боротьба за існування... Скрізь те саме....

Хтось мене по імені закликав. Я зупинився. З вікна вихилилася добра знайома, навіть далека своячка: „Ви куди“?

„На корабель. Доктор сконопавив мене. Втікаю“.

„Щасливий чоловік. А я мушу лишитися тут. З моїм мужем погано. Знаєте що? Візьміть від мене лист до сина. Може де його стрінете. Я чую, що стрінете. Візьміть“!

„Давайте, пані. Може справді стріну“.

„За хвилину принесу вам на корабель, тільки ще кілька слів про мужову недугу допишу“. І глянула на мене так, якби я її не знав яку ласку робив. „Але, прошу вас, чекайте на містку, бо мене на корабель не пустять“, — додала і врадувана побігла кінчити лист, а ми пустилися даліше.

Що діялося тоді над морем, то я й не беруся казати. Мандрівка народів, Вавилонська вежа, Геркуляnum і Помпеї, — щось таке! Треба було добре ліктями працювати, щоб дістатися до містка. На містку вартові відганяли охочих до їзди. Їх було сто разів більше, ніж невеличкий корабель міг забрати.

— Нема місця, не вільно, геть! Йдіть до „Альбатроса“, до „Меви“, вони також їдуть. Чули?!

Дивно, як чоловік любить життя і як тієї любови не відчуває у других. Навіть жінки з немовлятами при грудях не зворушували жорстоких моряків. Нема місця і — годі!

Мій товариш був в однострою, я мав його легітимацію і нас перепустили.

Корабель вже боками робив. У його нутрі клеотіло. З коминів курилося. Залога ставала на своїх місцях, трівожно споглядаючи на город, над котрим чимраз частійше розривалися гарматні ядра. В кількох місцях горіло. Ще трохи і пожежа докотиться до моря. Тут море води, а там море полуміні, димів і — людського горя... Апокаліпса.

Ніколи не забуду того, що діялося тоді на тій „Хароновій лоді“.

Одні бігають, кричать, шукають чогось, ломлять руки, заводять, а другі сидять на своїх клуночках, як скамянілі. Блудними

очима вперлися у безконечне темно зеленаве плесо, і поза ним не бачать нічого, не чують, не розуміють. Що їм весь світ, коли свою хату лишили? Їх світ за ними, а цей, що перед ними, чужий... Чужий своїому не рівня.

Мій товариш побіг до капітана, щось з ним побалакав і підійшов до мене: „Ідемо!“

(Добув дозвіл забрати ще одно життя з собою — мене).

Якраз тоді побачив я свою знайому. На силу пробивалася крізь товпу. Задирана, з помервленим волоссям, у руці лист. Тримала його, як дошку спасення. Там умирає чоловік, ворог вдирається у город, а в неї одна тільки гадка, дати вістку синові про себе, підтримати з ним звязок.

...Мати.

Ми пішли їй на зустріч на місток „Ось цей лист. Тільки будь ласка, не згубіть його Не згубите? Скажіть мому синові, щоб не журився мною, батьком також... Скажіть, що батько просить його, щоби він не осоромив доброго імени родини... Розумієте мене“?

„Розумію, пані. Скажу. Будьте спокійні. Щоби я тільки з ним стрінувся“.

„Стрінетесь. Чує моє серце, що стрінетесь. А тут...“ і добула із за пазухи мішочок. „Тут останки нашого добра: трохи золота й дорогих камінів. Дайте йому. Пощо воно мені. Беріть“!

І сунула мені у нагрудну кишеню. „А позашіпайте сурдут, бо тепер, не те, що колись. Ще не дай Боже підглянуть і заберуть. Та-ак. А за тим словом, бувайте здорові, та най вас Бог має в своїй опіці!“ — і простягнула руку до мене.

Та ще я її не вспів стиснути, як нараз: блиск, гук, корабель захитався, підскочив, рванув собою, море бевкнуло, піднялось високим стовпом води в гору, а потім той стовп перехилився на наш бік і цілою своєю студеною вагою гегепнув на корабель. ...Нас нема.

Мов крізь сон бачив я і чув, як бігали моряки, як скоро відчіпали місток, як товпа ревіла, люди скакали в море, скреготали ланцюхи, гуділи машини, поки все те не двигнулося з місця і не посунуло кудись далеко-далоко, — в сон.

Ще кілька ядер прибувало нас дігнати, ще кілька разів море ставало дуба, як дикий, невїзджений кінь, а там — байдужний спокій оповив мене, як пелена.

Ну, тепер уже справді нехай собі буде, що хоче...

Коли я підняв свої важкі повіки, кругом нас було море Нічо, лиш небо і море, а в середині наш корабель і ми.

Прібую встати. Ціле тіло болить.

Несміливо рушаю руками і ногами: Славити Бога, цілі. Значиться: тільки потовкся. Ну, то ще не велике лихо. А вона?

Мимохіть повів я по кишнях рукою. Лист і мішочок лежали на своїх місцях. Мені якби камінь з грудий скотився. Закусив зуби і не зважаючи на біль, піднявся з місця, встав.

Моя знайома лежала на лавці, а біля неї стояв мій приятель лікар.

„Нічого злого. Невеличка рана на голові, кілька синців, нагла анемія мозку. Та най ми лиш причалимо до берега, їй стане краще. Побачиш... Бідна жінка.“

„Нещасливо. Бо лиш подумати; в хаті лишився тяжко хорий муж, син Бог знає де, а вона тільки з тим, що на собі, серед моря“.

„Не перша й не одинока“, — припечатав холоднокровний лікар. Але подумавши хвилину додав: „Якось вже ми не дамо їй пропасти. Щоб тільки до берега приплисти“...

Та куди там! Кілька днів причалювали ми і нігде нас не хотіли прийняти.

Великого корабля навіть великі міста бояться, а малий, то й містечка не настрашить. Чим? Він не приказувати, а просити мусить. І ми просили, але ніхто нас не слухав. Кому треба бездольних утікачів з тим добром, яке вони вспіли захопити з собою? Відомо річ, чоловік в такому випадку тратить голову і бере безвартісне, а залишає цінне, Трохи тих годинників, перстенів, тощо, попродадуть і за який там місяць-два стануть тягарем для громади... Ідьте собі, добрі люде, далі, в нас мешкань нема і харчів небагато, а шпиталі переповнені своїми.

Аж до Солуні по довгих торгах дозволили нашому кораблеви до берега причалити.

Коли ми нашу знайому винесли з каюти і поклали в носилку, вона прийшла до себе. Глянула і зрозуміла цілу пропасть горя.

Зірвалася, на рівні ноги і хотіла кинутися в море. На силу ми її доставили до лічниці.

Мій товариш не жалував ні слів, ні грошей, що добути для неї якесь ліжко. Фізично вона почувалася краще. Рана ще на кораблі почала гоїтися, синяки уступали, але душею вона була винищена й розбита до краю.

Ми потішали її, як могли, та вона навіть слухати нас не

хотіла. Осталось одно: просити сестер жалібниць, щоб ні на хвилину не лишали її самою. Обіцяли і ми собі, пішли, бо їй так засиділися довше ніж було вільно.

На другий день приходимо відвідати нашу хору, дивимося, а її ліжко пухте. Глянув я на свого товариша, а він на мене і тільки раменами здвигнув.

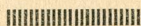
„Де наша хора?“ питаю сестри, що вийшла нам на зустріч.

„Де?... А он там“ і показала рукою на другий кінець величезної салі. Ми глянули їй не вірили своїм очам. Хора сиділа біля останнього ліжка, в самім кутку, при дверях. На ліжку лежав молодий чоловік, весь у биндах, так, що тільки двоє очей світилося, якоюсь невисказаною радістю, світилися сильнішою від болю і мабуть могутнішою від найкращих ліків.

Вона нахилилася над нього і дріжучою рукою стирала піт з його лица.

Це був її син, той, до котрого лист я мав у своїй кишені. „Припадок“ (люди кажуть, що це тільки припадок), так тоді найбуде, що припадок відірвав її від ліжка вмираючого мужа, для котрого вже ніякої помочі не було, а посадила біля ліжка раненого у боях сина, котрому вона ще могла допомогти.

І — допомгла.

Р. Кедфо.

Лист.

Ви знов прийшли далекі любі гості
І привели з собою давні дні,
Такі як срібний дощик на весні
І як глоток вина по довгим пості.

Кружляють соки знов у свіжій брості
І сонце шле цілунки промінні;
Та щож, невже ж прийдеться і мені
Ловити молодість на калиновім мості?

Ні, ні, я вірю, що прийде весна,
Котра поломить ледяні окупи
І знов настане мир і тишина,

А у людей погасне спрага крови.
Тоді і нам сповниться болю мірка
І заблестить з небес маленька зірка.

